

YK:n peruskirja

Yhdistyneiden Kansakuntien perustamiskokouksen päätteeksi San Franciscossa 25.6.1945 allekirjoitettiin järjestön peruskirja. Siitä on tullut laajemminkin kansainvälisen politiikan ja valtioiden välisten suhteiden periaatteita sääntelevä asiakirja. YK:n peruskirja on esimerkillisen selkeäsanainen ja käytännössä kestäväksi osoittautunut säädöskokoelma, joka kuitenkin turvallisuuspolitiikan alalla edellyttää suurvaltojen pääpiirteistä yksimielisyyttä sen noudattamisesta. Suurvaltasuhteiden kiristyessä peruskirjan pakotteiden käyttöä koskevat määräykset ovatkin osoittautuneet vaikeasti toteutettaviksi. Toisaalta suurvaltoja on lähes mahdoton pakottaa noudattamaan päätöksiä, jotka ne katsovat elintärkeiden etujensa vastaisiksi.

Peruskirjan johdanto alkaa toisen maailmansodan jälkeiseen tilanteeseen viittaavilla sanoilla: "Me Yhdistyneiden Kansakuntien kansat, vakaana tahtonamme pelastaa tulevat sukupolvet sodan vitsaukselta, joka jo kahdesti nykypolven eläessä on tuottanut ihmiskunnalle sanomattomia kärsimyksiä..."

Peruskirja jakaantuu 19 lukuun. Ensimmäisen luvun alussa ilmaistaan YK:n päämäärät, joista tärkeimmäksi mainitaan "Ylläpitää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta...". Luvun loppuosassa määritetään jäsenvaltioiden käyttäytymisen periaatteet seuraavasti:

1. Järjestö perustuu kaikkien jäsentensä täysivaltaiseen tasa-arvoisuuden periaatteeseen.
2. Kaikkien jäsenten on, jotta niille jokaiselle voitaisiin turvata jäsenyydestä johtuvat oikeudet ja edut, vilpittömästi täytettävä tämän peruskirjan mukaan itse kullekin kuuluvat velvoitukset.
3. Kaikkien jäsenten on selvitettävä kansainväliset riitansa rauhanomaisin keinoin siten, ettei kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta eikä oikeudenmukaisuutta vaaranneta.
4. Kaikkien jäsenten on pitäydyttävä kansainvälisissä suhteissaan väkivallalla uhkaamisesta tai sen käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai menettelemästä muulla tavalla, joka on ristiriidassa Yhdistyneiden Kansakuntien päämäärien kanssa.
5. Kaikkien jäsenten on kaikin tavoin autettava Yhdistyneitä Kansakuntia jokaisessa toimenpiteessä, johon järjestö ryhtyy tämän peruskirjan mukaisesti, sekä pitäydyttävä antamasta apua millekään valtiolle, jota vastaan Yhdistyneet Kansakunnat ryhtyy ehkäisy- tai pakkotoimenpiteisiin.
6. Järjestön on huolehdittava siitä, että valtiot, jotka eivät ole Yhdistyneiden Kansakuntien jäseniä, toimivat näiden periaatteiden mukaisesti, mikäli se on tarpeen kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.
7. Mikään tämän peruskirjan määräys ei oikeuta Yhdistyneitä Kansakuntia puuttumaan asioihin, jotka olennaisesti kuuluvat jonkin valtion sisäiseen toimivaltaan, eikä velvoita jäseniä alistamaan tällaisia asioita tämän peruskirjan mukaan selvitettäväksi. Tämä periaate ei kuitenkaan saa estää VII luvussa edellytetyjen pakkotoimenpiteiden soveltamista.

II luvussa määritetään jäsenyyden ehdot.

III - V luvuissa säädetään YK:n toimielimistä ja niiden noudattamista periaatteista.

VI luvussa käsitellään riitojen rauhanomaista ratkaisemista.

VII luku, joka on turvallisuuspolitiikan kannalta merkittävin, sisältää määräykset toimenpiteistä, joihin on ryhdyttävä rauhaa uhattaessa tai rikottaessa taikka hyökkäystekojen sattuessa. Näihin sisältyvät myös pakotetoimet, joihin ryhdytään turvallisuusneuvoston todettua rauhanrikkomisen tai sen uhan tai hyökkäyksen. Pakotteet voivat olla taloudellisia, diplomaattisia tai sotilaallisia. Luvun 43. artiklassa veloitetaan kaikki YK:n jäsenmaat antamaan em. tehtävissä tukea turvallisuusneuvostolle ja asettamaan käyttöön voimavaroja, asevoimat mukaan luettuina, joita tarvitaan pakotetoihin. Asevoiman käytön mahdollistamiseksi 47. artiklassa on lueteltu sotilaallisen johto-organisaation ja joukkojen muodostamisperiaatteet. Näitä ei kuitenkaan ole toteutettu kuin pieneltä osin.

51. artikla, VII luvun lopussa, määrittää valtioiden oikeuden itsepuolustukseen: "Jos jokin Yhdistyneiden Kansakuntien jäsen joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, ei mikään tämän peruskirjan säännös saa rajoittaa sen luonnollista oikeutta erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen, kunnes turvallisuusneuvosto on ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Ne toimenpiteet, joihin jäsenet ovat ryhtyneet käyttäessään tätä puolustautumisoikeutta, on heti ilmoitettava turvallisuusneuvostolle, eivätkä ne saa millään tavoin vaikuttaa turvallisuusneuvoston tämän peruskirjan mukaiseen oikeuteen ja velvollisuuteen ryhtyä kulloinkin niihin toimenpiteisiin, joita se pitää tarpeellisenä kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja palauttamiseksi.

Peruskirjan loppuissa luvuissa VIII - XIX säädetään alueellisten ja taloudellisten sopimusten sekä yhteistyön periaatteista ja eräiden YK:n alajärjestöjen tai toimielimien perustamisesta ja asemasta.

YK:n peruskirja on täydellisenä luettavissa: www.un.org ja www.ykliitto.fi/yktiето .